

Vườn Quốc gia Lò Gò-Xa Mát

Tên khác:

Lò Gò-Sa Mát

Tỉnh:

Tây Ninh

Diện tích:

18.765 ha

Toa độ:

11°02' - 11°47' N, 105°57' - 106°04' E

Vùng sinh thái nông nghiệp:

Đồng nam Bộ

Có quyết định của Chính phủ:

Có

Đã thành lập Ban Quản lý:

Có

Đã được xây dựng kế hoạch đầu tư:

Có

Đáp ứng các tiêu chí của VCF:

A, B, C

Đáp ứng các tiêu chí xã hội:

A, B, C

Báo cáo đánh giá nhu cầu bảo tồn:

Có - 2003

Kế hoạch quản lý:

Có - 2003

Đánh giá công cụ theo dõi:

Có - 2003 (Điểm: 43)

Có bản đồ vùng:

Không

Lịch sử hình thành

Lò Gò-Xa Mát có tên trong Quyết định số 194/CT, ngày 09/08/1986 của Chủ tịch Hội đồng Bộ trưởng. Theo quyết định này thì Lò Gò-Xa Mát có diện tích là 10.000 ha (Bộ NN&PTNT 1997). Trước khi được công nhận là rừng đặc dụng Lò Gò-Xa Mát thuộc sự quản lý của hai lâm trường Hoà Hiệp và Tân Bình (theo lời Lê Trọng Trãi, 2000). Đến tháng 12 năm 1996, Phân viện Điều tra Quy hoạch Rừng II đã xây dựng dự án đầu tư cho Lò Gò-Xa Mát với diện tích 16.754 ha, nhưng lại xác định tên là Khu rừng Văn hoá Lịch sử và Môi trường (Anon. 1996). Dự án đầu tư đã được Bộ NN&PTNT phê duyệt theo Công văn số 842NN/PTLN/CN ngày 21/3/1997 và Ủy ban Nhân dân tỉnh Tây Ninh phê duyệt ngày 16/7/1997 theo Quyết định số 261/QĐ-UB. Trên cơ sở quyết định của Ủy ban Nhân dân tỉnh, Ban Quản lý rừng đặc dụng đã được thành lập (Chi cục Kiểm lâm Tây Ninh, 2000).

Năm 1999, khi rà soát lại toàn bộ hệ thống các khu rừng đặc dụng của Việt Nam, Viện Điều tra Quy hoạch Rừng và Chương trình BirdLife Quốc tế đã xác định Lò Gò-Xa Mát hiện còn nhiều diện tích rừng tự nhiên quan trọng với diện tích lớn, và đề xuất cần phải đánh giá lại và mở rộng khu bảo tồn (Wege *et al.* 1999). Ngay sau đó, hai cơ quan này đã tiến hành khảo sát nhanh khu Lò Gò-Xa Mát vào tháng 12/1999 và nhận thấy đây là khu vực có giá trị cao về đa dạng sinh học (Lê Trọng Trãi và Trần Hiếu Minh, 2000). Năm 2001,

Birdlife International, Viện STTNSV và Đại học Khoa học Tự nhiên Tp. Hồ Chí Minh đã tiến hành điều tra trong khu vực, kết quả đã cho thấy Lò Gò-Xa Mát có giá trị đa dạng sinh học cao (Tordoff *et al.* 2002).

Ngày 12/07/2003, Thủ tướng Chính phủ đã ra Quyết định số 91/2002/QĐ-TTg chính thức chuyển hạng Khu Bảo tồn thiên nhiên Lò Gò-Xa Mát thành VQG. Theo Quyết định của Thủ tướng Chính phủ, tổng diện tích VQG là 18.765 ha, trong đó phân khu bảo vệ nghiêm ngặt 8.594 ha, phân khu phục hồi sinh thái 10.084 ha, phân khu hành chính, dịch vụ 87 ha. Trách nhiệm quản lý VQG cũng đã được chuyển giao từ Sở NN&PTNT sang UBND tỉnh Tây Ninh. Hiện tại Ban Quản lý VQG có 22 cán bộ biên chế, 53 cán bộ hợp đồng và 13 trạm bảo vệ rừng.

Lò Gò-Xa Mát có trong danh lục các khu rừng đặc dụng Việt Nam đến năm 2010 được xây dựng bởi Cục Kiểm lâm - Bộ NN&PTNT với diện tích 18.765 ha (Cục Kiểm lâm, 2003), danh lục này hiện vẫn chưa được Chính phủ phê duyệt.

Địa hình và thủy văn

VQG Lò Gò-Xa Mát nằm ở phía tây vùng đất thấp miền Đông Nam Bộ. Địa hình rất bằng phẳng, độ cao tuyệt đối từ 5 - 10 m. Con sông lớn nhất trong khu vực là sông Vàm Cỏ. Con sông này bắt nguồn từ Cam-pu-chia, đồng thời cũng là một đoạn của biên giới (16 km) giữa Việt Nam và Cam-pu-chia. Trong vườn quốc gia

có một số sông suối chảy vào sông Vàm Cỏ như sông Đa Hà ở phía đông bắc và các sông Mọc Mu, Xa Nghê, Tà Đót, Bà Diệc.

□□□ □ □□□□□□□□□□□□ □□ □□ □□□□□□□□
□□□□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□

Đa dạng sinh học

VQG Lò Gò-Xa Mát có diện tích rừng tự nhiên lớn nhất tỉnh Tây Ninh, chiếm tới 26% tổng diện tích rừng tự nhiên của tỉnh (Lê Trọng Trãi và Trần Hiếu Minh 2000). Thảm thực vật rừng khu vực có dạng khảm giữa rừng nửa rụng lá, rừng rụng lá trên đất thấp và các giải hẹp rừng thường xanh ven sông suối và rừng tràm. Kh□ÁGJb□□_□□□□□□□□□□

□□□□□□□□□□□□□□□□*emia* sp., Trai *Shoera cochinchinensis*... Trong khu vực còn tồn tại một vài khoảnh rừng thuần loại các loài cây họ dầu, như Dầu cát *Dipterocarpus costatus*, Dầu chai *D. intricatus*. Rừng tại Lò Gò-Xa Mát tồn tại một số loài hiện đang bị đe dọa trên toàn cầu như: *Afzelia xylocarpa*, *Dipterocarpus alatus*, *Hopea odorata* và *Shorea roxburghii* (Lê Trọng Trãi và Trần Hiếu Minh 2000).

Mặc dù khu hệ động vật ở Lò Gò-Xa Mát chưa được nghiên cứu đầy đủ, một số đợt khảo sát nhanh đã được tiến hành và ghi nhận một số loài có tầm quan trọng bảo tồn (Lê Trọng Trãi và Trần Hiếu Minh 2000, Tordoff *et al.* 2002). Kết quả điều tra cho thấy trong khu vực vẫn tồn tại các loài có giá trị bảo tồn như: Cu li nhỏ *Nycticebus pygmaeus*, Khỉ đuôi lợn *Macaca leonina*, Khỉ đuôi dài *M. fascicularis*. Trong khi các loài này đã được chính thức ghi nhận thì các loài như Chà vá chân đen *Pygathrix nigripes nigripes*, Voọc bạc *Trachypithecus villosus*, mới được ghi nhận thông qua phỏng vấn dân địa phương (Tordoff *et al.* 2002).

Khu hệ chim tại VQG rất đặc trưng, tại các sinh cảnh đất ngập nước có rừng đã ghi nhận nhiều loài chim nước quý hiếm như: Giang sen *Ciconia episcopus*, Già đẫy nhỏ *Leptoptilos javanicus* và Cò Nhạn *Anastomus oscitans*. Các sinh cảnh rừng ghi nhận một loài bị đe dọa toàn cầu là Gà lôi hồng tía *Lophura diardi*, hai loài có vùng phân bố giới hạn Gà tiền mặt đỏ *Polyplectron germaini*, Chích chạch má xám *Macronous kellei*. Ngoài ra, Lò Gò-Xa Mát còn là nơi dừng chân bay qua của loài Sếu đầu đỏ *Grus antigone*, trên tuyến di cư giữa đồng bằng Sông Cửu Long về nơi sinh sản tại Cam-pu-chia (Tordoff *et al.* 2002). Dựa

trên tầm quan trọng của các loài đang bị đe dọa toàn cầu và các loài có vùng phân bố giới hạn, Lò Gò-Xa Mát được công nhận là một trong các vùng chim quan trọng của Việt Nam (Tordoff *et al.* 2002).

Lê Trọng Trãi và Trần Hiếu Minh (2000) đã ghi nhận qua phỏng vấn các ngư dân địa phương thông tin về sự có mặt của Cá sấu xiêm *Crocodylus siamensis*, loài đang bị đe dọa tuyệt chủng toàn cầu mức tối nguy cấp tại sông Vàm Cỏ trong VQG. Tordoff *et al.* (2002) cũng ghi nhận thông tin từ người dân là loài này đã từng bị bắt tại sông Vàm Cỏ nhưng ở địa phận Cam-pu-chia, tại thượng nguồn VQG. Hiện tại, chưa có bất kỳ đợt khảo sát nào được tiến hành tại sông Vàm Cỏ để xác định chính xác sự tồn tại của loài này.

Các vấn đề về bảo tồn

Trong suốt thời kỳ chiến tranh, Lò Gò-Xa Mát là nơi hứng chịu các đợt đánh bom ác liệt, dải thảm chất độc màu da cam của Đế quốc Mỹ. Các vấn đề bảo tồn hiện vẫn còn nhiều hạn chế, nhiều trở ngại. Lò Gò-Xa Mát là khu vực rộng lớn, dễ tiếp cận, lực lượng cán bộ mỏng không đủ sức quản lý, bảo vệ.

Mối đe dọa lớn nhất đối với đa dạng sinh học tại VQG là việc biến đổi các sinh cảnh đất ngập nước thành đất nông nghiệp. Năm 2001, hệ thống đường và kênh nước được thiết kế xây dựng tại một trong những trảng đất ngập nước lớn nhất trong VQG, với mục đích đưa dân vào tái định cư tại khu vực. Do khu vực có giá trị đa dạng sinh học cao, các cấp chính quyền của tỉnh và địa phương đã kịp thời đình chỉ việc xây dựng. Tuy nhiên, khu vực này sẽ còn gặp nhiều mối đe dọa nếu không có nhận thức, đánh giá đúng mức giá trị đa dạng sinh học. Hiện nay vẫn còn tồn tại nhiều quan điểm khác nhau trong việc tiếp tục bảo vệ các vùng đất ngập nước tại VQG.

Các mối đe dọa khác phải kể đến trong quá trình đánh giá nhu cầu bảo tồn là khai thác gỗ trái phép, săn bắn, bẫy bắt, khai thác quá mức các lâm sản phi gỗ và cháy rừng. Trong số này săn bắn và bẫy bắt hiện được đánh giá là các mối đe dọa nguy hiểm nhất đối với đa dạng sinh học trong khu vực.

Các giá trị khác

Trong chiến tranh chống Mỹ, Lò Gò-Xa Mát là cơ sở của Đài phát thanh Giải phóng miền Nam Việt Nam, đồng thời cũng là căn cứ cách mạng của quân giải phóng. Bởi vậy, khu vực này còn có ý nghĩa quan trọng về mặt lịch sử. Ngoài ra, rừng trong vườn quốc gia có vai trò quan trọng trong việc phòng hộ đầu sông Vàm Cỏ. Nhiều hộ dân cư sống phụ thuộc vào nguồn tài nguyên thủy sản của con sông này.

Các dự án có liên quan

Chương trình 661 là nguồn kinh phí chủ yếu cho các hoạt động của Ban quản lý vườn quốc gia, Chương trình này thay thế Chương trình 327 từ năm 1999.

Hiện tại Ban quản lý VQG đang tiến hành dự án "*Hỗ trợ bảo tồn các sinh cảnh đất ngập nước tại VQG Lò Gò-Xa Mát, huyện Tân Biên, tỉnh Tây Ninh*". Mục đích của dự án nhằm tăng cường năng lực cho cán bộ VQG nhằm bảo vệ tài nguyên đất ngập nước, nâng cao nhận thức về tầm quan trọng của các vùng đất ngập nước trong cộng đồng địa phương và đảm bảo tất cả các sinh cảnh đất ngập nước quan trọng trong VQG sẽ được bảo vệ đúng mức. Dự án này được tài trợ bởi dự án bảo tồn VQG Cát Tiên (cỡ nhỏ), tiến hành trong hai năm 2003 - 2004.

Hiện nay Ngân hàng phát triển Châu Á đang đánh giá đề xuất vay vốn phát triển nông thôn của Bộ NN&PTNT cho *Dự án nước sạch Phước Hòa*, đây là dự án nước sạch lớn tại các tỉnh Tây Ninh, Long An, Bình Dương và Bình Phước. Một trong số các hoạt động của dự án là mở rộng hệ thống tưới tiêu của hồ Dầu Tiếng sang địa phận huyện Tân Biên, tỉnh Tây Ninh, bao gồm cả diện tích vùng đệm của VQG Lò Gò-Xa Mát. Tình trạng này sẽ có nhiều tác động ảnh hưởng đến VQG đặc biệt mật độ dân số tăng nhanh làm tăng áp lực lên tài nguyên thiên nhiên trong khu vực đặc biệt là tại vùng đệm của VQG. Tuy nhiên, chương trình quản lý VQG và vùng đệm của dự án sẽ phần nào làm giảm các tác động tiêu cực trên, các chương trình này dự kiến sẽ được thực hiện trong vòng 7 năm.

Đánh giá nhu cầu bảo tồn

Nhu cầu bảo tồn đã được Birdlife International phối hợp cùng Ban Quản lý Vườn Quốc gia tiến hành đánh giá vào tháng 8/2003 do với sự hỗ trợ của dự án bảo tồn VQG Cát Tiên. Dựa trên các đánh giá về giá trị đa dạng sinh học cũng như các mối đe dọa trực tiếp và gián tiếp, có 6 hoạt động cần ưu tiên để nhận tài trợ của VCF đã được xác định:

- nâng cao năng lực cho cán bộ vườn quốc gia.
- tăng cường phối kết hợp với các cơ quan thực thi pháp luật khác.
- nâng cao nhận thức cho các nhà hoạch định chính sách, cán bộ hành pháp và cộng đồng địa phương.
- đồng quản lý cộng đồng.
- hoạch định lại ranh giới.
- thiết lập các chương trình giám sát các loài và sinh cảnh đất ngập nước chính.

Kế hoạch quản lý

Kế hoạch quản lý do Birdlife International phối hợp cùng Ban quản lý Vườn Quốc gia xây dựng tháng 8/2003 với sự hỗ trợ của Dự án bảo tồn Cát Tiên. Các hoạt động quản lý cần ưu tiên đã được xác định:

1. duy trì sự toàn vẹn của tất cả các vùng đất ngập nước theo mùa.
2. bảo vệ tất cả các diện tích rừng trên đất thấp khỏi tình trạng chuyển đổi thành các mục đích sử dụng đất khác.
3. xác định lại chính xác ranh giới VQG.
4. kiểm soát tình trạng khai thác gỗ lậu.
5. kiểm soát săn bắn, bẫy các loài động vật.
6. kiểm soát khai thác quá mức các LSPG.
7. kiểm soát cháy rừng.
8. tổ chức điều tra, nghiên cứu đa dạng sinh học
9. nâng cao năng lực cho cán bộ VQG.
10. trang bị đầy đủ cơ sở vật chất, trang thiết bị cho Ban quản lý.
11. tăng cường phối hợp với chính quyền địa phương và các tổ chức có liên quan.
12. tiến hành, tổ chức các chương trình giáo dục, nâng cao nhận thức.
13. phát triển kinh tế cho cộng đồng dân cư vùng đệm.

Sự phù hợp với các tiêu chí VCF

Lò Gò-Xa Mát phù hợp để được nhận tài trợ VCF do đáp ứng được các tiêu chí A, B và C.

Tiêu chí	Sự phù hợp
A _I	
A _{II}	VN059 - Lò Gò-Xa Mát
B _I	Quyết định số 91/TTg ngày 12/07/2002
B _{II}	Vườn Quốc Gia
B _{III}	Thuộc sự quản lý của UBND tỉnh
C _I	Ban quản lý đã thành lập
C _{II}	

Thể hiện các nhu cầu xã hội

Báo cáo đánh giá nhu cầu xã hội được tiến hành tháng 8/2003. Khu vực đáp ứng các tiêu chí A, B và C, Lò Gò-Xa Mát không đáp ứng tiêu chí D do Ban quản lý chưa tiến hành bàn bạc, lấy cam kết của cộng đồng địa phương về việc tuân theo các hình thức, mức độ khai thác sử dụng tài nguyên thiên nhiên trong VQG.

Tiêu chí	Sự phù hợp
A	Chủ tịch UBND của tất cả các xã vùng đệm và vùng lõi của khu bảo tồn đã tư vấn cho các hoạt động đánh giá nhu cầu bảo tồn.
B	Dân cư sinh sống trong vùng đệm, vùng lõi và tất cả cộng đồng địa phương đã tư vấn cho qua trình đánh giá nhu cầu bảo tồn.
C	Dự thảo bản đánh giá nhu cầu bảo tồn đã được gửi lại cho tất cả cộng đồng trong khu vực. Các kiến nghị của các cộng đồng địa phương cũng đã được đưa vào bản đánh giá nhu cầu bảo tồn chính thức.
D	

Tài liệu tham khảo

Anon. (1996) "Agricultural plan for Lo Go Sa Mat Cultural and Historical Site". Ho Chi Minh City: Ho Chi Minh City Sub-FIPI. In Vietnamese.

Anon. (1999) "Investment plan for Lo Go Sa Mat Cultural and Historical Site". Tay Ninh: Tay Ninh Provincial People's Committee. In Vietnamese.

Anon. (2001) "The situation of forest and biodiversity protection in Tay Ninh province in recent years". Unpublished report. In Vietnamese.

Khoa Hoc va Phat Trien "Science and Development" (2001) "Biodiversity workshop organised for the first time in Tay Ninh province". Khoa Hoc va Phat Trien "Science and Development" 28 June 2001. In Vietnamese.

Lao Dong (2001) "After a 10 day survey of two forest areas: Lo Go Sa Mat and Chang Riec". Lao Dong "Labour" 3 November 2001. In Vietnamese.

Le Trong Trai and Tran Hieu Minh (2000) A rapid field survey of Kalon Song Mao Nature Reserve (Binh Thuan province) and Lo Go-Sa Mat Nature Reserve (Tay Ninh province), Vietnam. Hanoi: BirdLife International Vietnam Programme and the Forest Inventory and Planning Institute. In English and Vietnamese.

Nhan Dan "The People" (2001) "Lo Go Sa Mat: a forgotten nature reserve". Nhan Dan "The People" 17 February 2001. In Vietnamese.

Saigon Liberation (2001) "Lo Go Sa Mat forest meets the standard for becoming a national park". Saigon Liberation 17 November 2001. In Vietnamese.

Tordoff, A. W. ed. (2002) Directory of important bird areas in Vietnam: key sites for conservation. Hanoi: BirdLife International in Indochina and the Institute of Ecology and Biological Resources.

Tordoff, A. W., Pham Trong Anh, Le Manh Hung, Nguyen Dinh Xuan and Tran Khac Phuc (2002) A rapid bird and mammal survey of Lo Go Sa Mat Special-use Forest and Chang Riec Protection Forest, Tay Ninh province, Vietnam. Unpublished report to the BirdLife International Vietnam Programme and the Institute of Ecology and Biological Resources.

Tordoff, A. W., Pham Trong Anh, Le Manh Hung, Nguyen Dinh Xuan and Tran Khac Phuc (2002) "A rapid bird and mammal survey of Lo Go Sa Mat Special-use Forest and Chang Riec Protection Forest, Tay Ninh province, Vietnam". Unpublished report to

the BirdLife International Vietnam Programme and the Institute of Ecology and Biological Resources. In Vietnamese.

Vietnam News (2002) Three new national parks declared. Vietnam News, 17 August 2002.

Vietnam News (2003) Tay Ninh site of new national park. Vietnam News 25 January 2003.

